

“Müasir dünyada texnoloji biliksiz uğur qazanmaq çətindir”

Kembridc Universitetinin azərbaycanlı professoru Qərib Mürşüdoğ: “Uğur qazananda əyləncə də daha yaxşı və mənalı olur”

Hələ uşaqlıqdan hədəflərinə çatmaq üçün çalışıb. Anasından eşitdiyi nağıllar, oxuduğu kitablar fantaziyanı inkişaf etdirib. Uduzmaqdan heç vaxt xoşlanmayıb. Orta məktəbdən elm, təhsil üzrə daim özü ilə yarışıb. Arzularına doğru addım-addım yeriyib. Təsədüfi deyil ki, Şəmkirdə kənd məktəbində olarkən, “Böyük Britaniyada işləyəcəyəm” deyib və hazırda işləyir...

Müsaibimiz Böyük Britaniyada elmi fəaliyyətlə məşğul olan, Kembridc Universitetinin professoru, tanınmış azərbaycanlı alim Qərib Mürşüdoğdur.

Böyük Britaniya Kral Statistika Cəmiyyətinin üzvü olan həmsöhbətimizin əsas elmi nailiyyətləri müasir statistika üsullarının struktur biologiya eksperimentlərinin analizi və modeləşdirilməsinə tətbiqi, molekulyar saflaşdırma üçün ən geniş yayılmış proqram təminatlarının hazırlanması, struktur biologiyası cəmiyyətinin istifadəsi üçün bir sıra proqram təminatlarının və alqoritmlərin qurulması kimi istiqamətləri əhatə edir. 1993-2011-ci illərdə Böyük Britaniyanın York Universitetində çalışıb, universitetin kimya fakültəsinin Struktural Biologiya Laboratoriyasının professoru olub. Alim Yaponiya, Amerika, Braziliya, Uruqvay, Çin, Hindistan və sair ölkələrdə beynəlxalq kurslar təşkil edib.

- Qərib müəllim, Şəmkir kənd məktəbindən Britaniyanın Kembridc Universitetinə qədər gedən yoldan danışardınız. Bu necə baş verdi?

- Bu sualın dəqiq cavabını verməkdə çətinlik çəkirəm. Onu deyə bilərəm ki, uşaqlıqdan bədii, elmi kitablar oxuyuram. Anam yaxşı nağıllar danışardı. O qədər fərqli idi ki, əksər nağılları indi də kitablardan tapa bilmirəm. Ola bilər ki, bu, mənim fantaziyanın inkişafında rol oynayıb və hər bir hədəfə çatmağın mümkünlüyü inamını yaradıb, hədəfə çatmaq üçün çox işləmək lazım olduğunu öyrəyib. İnsan et-

rafını analiz edərək özündə olan çatışmazlıqlar üzərində işləməli və onları aradan götürməlidir. Ola bilər ki, problem olanda onun səbəbini ətraf mühitdə yox, özümde görməyim mənə müəyyən mənada kömək edib. Ətrafa təsir etmək çətindir, özünü dəyişmək isə mümkündür. Bunun üçün həm mütləq etmək, həm də özünü ətraf mühit ilə qarşılıqlı analiz etmək lazımdır.

- “Mən həmişə Böyük Britaniyada işləmək fikri ilə yaşayırdım” demisiniz. “Niyətin hara, mənzilin ora” fikrinə nə dərəcə inanırsınız. İnsan uşaqlıq arzuna necə nail ola bilər?

- Fikrimcə, hər bir hədəfə çatmaq üçün çox işləmək və analiz etmək lazımdır. Hədəf həmişə yüksək və əlçatmaz olmalıdır. Bu hədəfə addım-addım yanaşmaq lazımdır. Əsas odur ki, hədəf əlçat-

olmaq istəyirdiniz?

- Orta məktəbdə əvvəl biologiyadan, sonra kimyadan çox xoşum gəlirdi. 9-cu sinifdə yeni riyaziyyat müəllimi - Valeh müəllim bizə dərs deməyə başladı. Onun özünəməxsus dərs demək üsulu var idi. Mənimlə dərsləri əsasən yarış kimi qururdu. Mənim isə uduzmaqdan xoşum gəlmirdi. Ona görə verilən hər bir məsələni tezliklə həll edərək ona göstərmək istəyirdim ki, mən bacaram. Bu yarışda əgər mən uduzurdumsa və məsələ kifayət qədər mürəkkəb idisə, onda kitab qazanırdım. Bu, riyazi məsələlər kitabları idi. Və o kitablardakı məsələləri həll edirdim.

Orta məktəbdə məni düşündürən problemlərdən biri bu idi: nəyə görə bütün şagirdlər ciddi oxumurlar və öz istedadla-

maz görünərsə də, real addımlar ata bilərəm. Əsasən ətrafı oxuyub öyrənmək və analiz etmək lazımdır. Müasir dünyada bu, daha asandır. İxtiyarı məlumatı, təhsil kitablarını, elmi kitabları asanlıqla tapmaq mümkündür.

- Uğur qazanmaq üçün nə qədər işləməli, nəyi qurban verməliyik?

- Bu, çətin sualdır. Mən özüm nəyi isə qurban verdiyimi fikirləşmirəm. Həmişə öz üzərində işləmək lazımdır. Onsuz da hər gün 24 saat işləmək qeyri-mümkündür, əyləncələrə vaxt qalır. Uğur qazananda əyləncə də daha yaxşı, daha mənalı olur.

- Google scholar-a görə, elmi işlərinizə indiyədək 47.000-dən çox istinad olub. Bir vaxtlar riyaziyyatı sevən azərbaycanlı şagird bunu təsəvvür edərdimi?

- Mənim üçün belə ədədlərin elə də əhəmiyyəti yoxdur. Heç indi də bu istinadlar məni o qədər də maraqlandırmır. Əsas gördüyümüz işlərin vacibliyi və elmi işlərə nə qədər təsir etməsidir.

- Qərib müəllim, hazırda Azərbaycanı dünyada tanıdan professorsunuz. Maraqlıdır, orta məktəbdə hansı fənləri sevirdiniz və kim

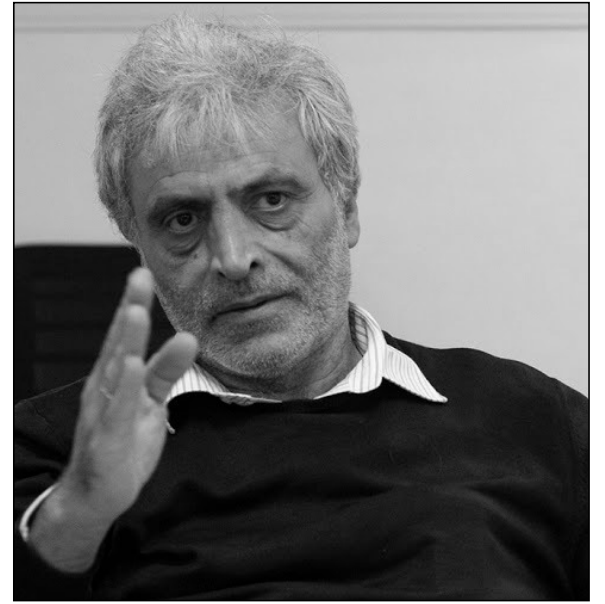
rını inkişaf etdirmirlər. İndiyə qədər bu sual mənim üçün açıq olaraq qalır. Bu suala cavab tapmaq üçün orta məktəbdə müəllim olmaq istəyirdim. Sonra həyatı müxtəlif istiqamətlərdə yönəltdi. İndi də bu arzum qalıb. Bunu müəyyən qədər beynəlxalq kurslar hazırlayaraq həyata keçirirəm. Həm də Bakıda hər il may ayında magistraturada dərs deyirəm. Çox güman ki, təqaüdə çıxanda ancaq gənclərə dərs demək ilə məşğul olacağam. Və bunu Azərbaycanda həyata keçirmək istədim.

- Əcnəbi ölkədə haradasa bizə imkansız gələcək uğurlara imza atırsınız. Qürbətdə uğur qazanmağın çətinlikləri varmı?

- Hazırkı vəziyyəti nəzərə alaraq deyə bilərəm ki, qürbətdə və əsasən də inkişaf etmiş ölkələrdə uğur qazanmaq daha asandır. Bunun əsas səbəbi fərdlərin inkişafı üçün şəraitin mövcudluğudur. Əlbəttə, Azərbaycanda işləmək daha maraqlı olardı. Təəssüflər olsun ki, yaxın zamanlarda elm və texnologiyanın inkişafı və fərdlərin öz potensiallarının inkişafı üçün şəraitin olacağı gözləmək çətindir. Şərait deyəndə mən həm elmi mühitin, həm də maliyyənin olması kimi amilləri nəzərdə tuturam. İnsanların qiymətləndirilməsi onların gördükləri işdən asılı olmalıdır.

- Azərbaycanın elmi potensialını necə qiymətləndirirsiniz?

- Bu sualın bir neçə tərəfi var. Bir tərəfdən gənclərin potensialı heç bir ölkədən geri qalmır. Qısa müddət ərzində

azərbaycanlıların dünyanın müxtəlif ölkələrində qazandığı uğurlar bunu göstərir. Bu potensialların ortaya çıxması üçün orta məktəbdən və təhsildən başlamaq lazımdır. İkinci məsələ hazırda mövcud olan alimlərin və elmi müəssisələrin potensialıdır. Müşahidələrimə görə, elmin inkişaf etdirilməsi üçün arzular mövcuddur. Hazırda elmin infrastrukturunu dəyişməli və ciddi islahatların olması vacibdir. Elmin maliyyələşdirilməsi, elmin inkişafına nəzarət və alimlərin qiymətləndirilməsi kökündən dəyişməlidir.

- Bir müsahibənizdə “humanitar elmlər siyasət və təbliğatda daha çox istifadə olunur” demisiniz. Humanitar elmlərə Qərib müəllimin gözü ilə baxaq... Necə tədris ediləməli və necə yaşılmalıdır?

- Gəlin belə baxaq. Riyaziyyat hər yerdə riyaziyyatdır, bunun kimi ixtiyarı dəqiq elm sahələri də. Bu sahələrdə qeyri-obyektiv olmaq çətindir. İndi gəlin baxaq tarix elminə. Hər ölkədə özünəməxsus tədris edilir və əsas ideya həmin ölkənin xalqının və ya etnik qrupların qonşulara baxanda daha üstün olmasını isbat etməkdir. Və ya fəlsəfəyə baxaq. Hər bir ölkədə özünəməxsus tədris edilir. Ölkələrdəki siyasətçilər bu sahələri özünəməxsus istifadə edirlər və bu, əlavə problemlər yaradır. Mənə belə gəlir ki, bu elmləri obyektiv öyrətmək vacibdir. Məsələn, tarix tədrisi faktlara əsaslanmalıdır. Keçmişdə hansı millətin hansı nəticələr alması və bunun ilə fəxr etməyin mənası nədir? Və ya “bir millətin fəlsəfəsi” ideyaları kimə lazımdır? Bu elmlərdə belə qeyri-subyektivlik gənclərin inkişafına mane olur və onların dünyaya obyektiv baxaraq öz yerlərini tapmasında çətinlik yaradır. Adətən ziddiyyətləri müxtəlif ölkələrdə səyahət edəndə, müxtəlif millətlərin mədəniyyəti ilə tanış olanda görürük.

- İnsana balıq versən bir gün tox olacaq, balıq tutmağı öyrətsən isə ömürlük... Bir ziyalı kimi nə deyə bilərsiniz? Balığı necə tutmaq?

- Təhsilin təmizliyi və inkişafı, texnologiyaya əsaslanan sənayenin inkişafı üçün şərait və gənclərdə özlərinə inam yaratmaqla. Burada həm cəmiyyətin, həm də dövlətin rolu var.

- Qərib müəllim, məşhur kəlamda deyilir ki, alim olmaq asandır, insan olmaq çətin. Hər kəs alim ola bilərmi?

- Əslində sual belə ola bilər: hər bir adamın alim olmasına ehtiyac varmı? Həmişə cəmiyyətin ancaq cüzi bir hissəsi elm ilə məşğul olub və yəqin ki, bu belə də qalacaq. İnsanlar öz biliklərini müxtəlif sahədə tətbiq edə bilərlər. Bunun üçün şərait lazımdır. Amma gənclər hansı yolu seçirlərsə seçsinlər, müasir dünyada müasir elmi və texnoloji biliksiz uğur qazanmaq çətindir. Bunu isə orta və ali məktəbdə təhsilin gücləndirilməsi ilə nail olmaq olar. Mən güclü təhsil deyəndə dərslərin sayının çoxalmasını nəzərdə tutmuram. Gənc xərtəri aparmalı, öz üzvlərində işləməyin vacibliyini bilməli və öz güclərinə, ətraf mühitə, gələcəyə inanmalıdır.

